

Artikelarkiv

Arvesølv 2023

Da Fyns smukkeste vejmølle brændte

af Morten Eriksen

Branden 1946

Ved 2-tiden om natten mellem d. 27. og 28. oktober observerede en bilist på vej fra Kølstrup til Munkebo et sikkert skræmmende syn: Der var ild i vejmøllen på bakketoppen i den yderste ende af Møllelauget, og for at advare mølleren brugte han bilens horn. Falck fra Kerteminde blev tilkaldt, men slukningsarbejdet blev vanskeliggjort, da der var meget lidt vand i det lille kær ved foden af bakken. Derfor måtte man lægge 250 m. slange ud til Kertinge Nor, men heller ikke det hjalp meget, da der var lavvande, så motorsprøjten måtte køre langt ud, og der måtte endda graves et hul, så der kunne tages vand. Som om dette ikke var nok, gik motoren i stykker.

Resultatet af disse forgæves anstrengelser betød, at møllen brændte ned til grunden. Mølleren, Th. Olsen, havde arbejdet på møllen til o. kl. 21 lørdag aften, men kunne ikke forklare hvordan branden kunne være opstået. Han forklarede, at en aksel muligvis var løbet varm, inden han gik hjem. Der blev dog tilkaldt assistance fra Rigspolitiets rejseafdeling, for at forestå den videre efterforskning i sagen.

Vejmøllens historie

Vejmøllen, der som mange andre, blev ildens bytte, var ikke den første på det valgte sted. Forgængeren var formodentligt en stubmølle, som blev bygget af ejerne til godset Østergård i 1740. I 1740 foreligger der nemlig et svar fra kong Chr. 6 på en ansøgning fra godset med følgende ordlyd:

Giøre alle vitterligt, at som os elskelige Caspar Herman von Bruggemann til Østergaard, Vores Ritmester for os allerunderdanigst har andraget, at paa hans Gods ved Muncheboe udi Odense Amt, haver for Rum Tid siden staaet en Veir Mølle, som ved fiendtlig indfald er ødelagt, hvis opbyggelse nu igen behøves for hands Bønder udi Muncheboe, Agedrup og Seden Sogne. Saa have vi tillige efter hands gjorde allerunderdanigste Ansøgning og os elskelig Theodorus Adler, vores Conference Raad og Amtmand over Nyborg og Tranekier hands af 3de September ?? herover givne Erklæring, aller naadigst bevilget og tilladt, saasom vi ogsaa herved bevilge og tillade, at bemelte Ritmester Bruggemann maa for bemelte 3de Sogne, en Veir Mølle ved Muncheboe opbygge, dog at han derimod fornøier Beboerren af en hannem i Bullerup tilhørende Vandmølle for den afgang, hand ved denne Veir Mølles Opbyggelse kan foraarsage. Forbydes alle og enhver, herimod eftersom foreskrevet staaer, at hindre, eller udi nogen Maade forfang at giøre, under vor Hyldest og Naade. Givet paa vort Slot Fredericksberg d. 22. Oct. 1740.

Under vor Kongelige Haand og Segl Chr. R.

Bevillingen blev gentaget af de følgende konger i 1747 og 1767. Det fremgår jo af kongens svar, at en tidligere mølle blev ødelagt "ved fjendtligt indfald", sandsynligvis da Munkebo var besat af fremmede tropper 1658-1659.

Desværre angives placeringen ikke, men ifgl. Ole Nederland stod den måske ved landevejen i Munkebos vestlige ende. Det fremgår også, at kongen bifalder at godsets vandmølle i Bullerup skal have kompensation for det tab en ekstra mølle vil påføre ham.

Møllen, der i årene efter 1740 blev rejst, var formodentligt en stubmølle, selv om den nye mølletype, den hollandske mølle, blev almindelig fra 1600-tallet. En stubmølle er en vind-mølle, hvor møllekroppen står på en fod, som kan drejes efter vindretningen.

Den nye mølle

Møllen fra 1740 brændte i 1872, og en ny hollandsk mølle blev bygget af møller Peder Hansen. Her var der med sikkerhed tale om en hollandsk mølle, en type mølle som er karakteriseret ved, at kun møllehatten er bevægelig. Der er en træ-terrasse hele vejen rundt om møllekroppen, så man kan sætte sejl på vingerne og krøje, dvs. dreje møllehatten manuelt. Den nye Østergård Mølle havde et vingefang på 35 alen med senere moderniseringer, selvkrøjer, selvsvikker og vindrose, som kunne lette det manuelle slid. Til møllen hørte også et landbrug på 13 tdr. land. Sammen med møllen drev man også en korn- og foderstofhandel.

Møllens ejere

Ejerskabet til møllen overgik i begyndelsen af 1800-tallet til ejeren af den nyopførte gård, Østergård Møllegård overfor møllen på den anden side af landevejen til Kølstrup. Senere, formodentligt 1810-1820, gik ejerskabet videre til den mindre gård ved foden af møllebakken, "Østergård Mølle" bygget o. 1810, nuværende Kølstrupvej 52, som lidt forvirrende havde og har det samme navn som møllen. Helt til 1946 husede det mølleren og hans familie. Det vil kræve en grundigere undersøgelse at finde alle de personer, der har drevet møllen gennem tiderne, men med et par undtagelser var de alle fra o. 1810-1820 og frem gennem 1800-tallet ejet af beboerne i møllerboligen. I folketællingsårene (FT) kan man finde nogle mølleres navne, men i intervallerne mellem folketællingsårene kan der jo godt have været flere.

Øverst: Et smukt foto af møllen formentlig fra 1940'erne. Ukendt fotograf. Nederst: Et festligt amatørmaleri fra omkring 1920 af ukendt kunstner, som har digtet forskellige aktører bl.a. en hvidklædt møller ind i billedet.

Hans Hansen (FT 1789)
Johan Heinrich Duth (FT 1801)
Morten Møller (FT 1834 og 1840)
Mads Møller (FT 1845, 1850 og 1855)
Anders Nielsen (FT 1860)
Peder Hansen (FT 1870)

Anders Nielsen: 1874 - 1878
Jørgen Jørgensen: 1878 -1915
Jørgen Jørgensen (søn): 1921 - ?
Egon Jørgensen ?
Thorkild Olsen - ? - 1946

Den førstnævnte, Hans Hansen, boede i et hus ved godset "Østergård", og den næste, J.H. Duth, på selve godset. Det har så været Anders Nielsen, der var møller ved branden i 1872 og Thorkild Olsen i 1946 ved den seneste brand. Anders Nielsen havde i øvrigt en imponerende husstand i den beskedne

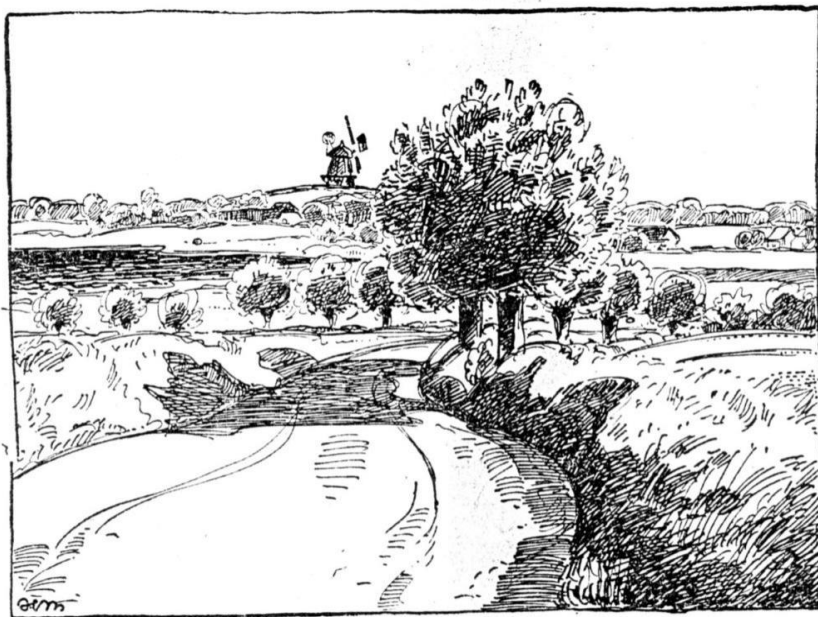
Fundamentsten med årstallet 1872, som opbevares ved den tidligere møllerbolig.

møllerbolig: hustru, 6 børn, 2 møllerkuske og 2 tjenestepiger. Men ellers er det jo værd at bemærke at de fleste møllere kun har drevet den forholdsvis kort. Kun Mads Nielsen Møller og Morten Møller i 1800-tallet og Jørgen Jørgensen d.æ. i nyere tid skiller sig ud. Sidstnævnte drev møllen i næsten 40 år inden hans søn af samme navn i første omgang overtog forpagtningen i 1920'erne. I den ældre Jørgen Jørgensens tid omfattede husstanden i 1880 også en bagersvend, så måske har der været bageri i ejendommen. Mærkeligt nok omtales Jørgensen ved den følgende

tælling i 1890 ikke som "møller", men som "bager". Det er uvist om tredje generation af Jørgensen familien, Egon Jørgensen, som var medarbejder ved møllen, nåede at fungere som selvstændig, inden Thorkild Olsen overtog den.

Kunstneren Herman Madsens tegning af møllen

Det var et mærkeligt sammentræf, at motivet for kunstneren Herman Madsens søndagstegning i Fyens Tidende dagen før branden var en tegning af møllen med følgende

(Tegning af Herman Madsen.)

Højt hæver Østergaards Mølle sig paa sin store Bakke ved Kertinge Nor. Her ses Udsigten mod den maleriske Mølle fra den slyngede Vej, der langs med Fjorden fører til Munkebo.

tekst: "Højt hæver Østergaard Mølle sig på sin store bakke ved Kertinge Nor. Her ses udsigten med den maleriske mølle fra den slyngede vej, der langs med fjorden fører til Munkebo".

Den slyngede vej er knapt så slynget mere, og bakken er nu indrammet af nye parcelhuskvarterer, og gården på den anden side af vejen "Østergård Møllegård" er væk og erstattet af en ny ejendom. Men går man en tur op på den tidligere møllebakke, bliver man stadig betaget af den enestående udsigt over noret. Og man kan så ærgre sig over, at møllen, som i sin tid ofte blev omtalt som Fyns smukkeste, ikke længere er en markant del af landskab